

Europa nu, of het openen van sociale sterrenwegen

Met de invoering van de euro heeft Europa een nieuwe stap gemaakt. Maar wat is eigenlijk Europa? Jelle van der Meulen meent dat de opgave van Europa niet langer gebonden is aan het geografische gebied dat zo wordt genoemd. In de plaats van de geografie is het sociale leven gekomen, dat echter ook als een landschap kan worden opgevat, zij het op etherisch vlak. Een beschouwing over de oude en de nieuwe sterrenwegen van Europa.

Jelle van der Meulen

Publicist

Het begrip 'sterrenweg' heb ik leren kennen in een boekje van Manfred Schmidt-Brabant over de Jakobsweg, de beroemde pelgrimsroute die overal kan beginnen, zeg maar aan je eigen voordeur, en die eindigt in het Spaanse Santiago de Compostella. Deze route wordt een sterrenweg genoemd.

De Jakobsweg is een wijdvertakt netwerk van wegen in Europa, waarover vooral in de Middeleeuwen talloze pelgrims langs kapellen, kloosters en herbergen naar het gebeente van de apostel Jakobus trokken. Tegenwoordig is het tamelijk eenvoudig de weg naar Santiago te vinden, de geografie van Europa is immers tot in de kleinste details op kaarten vastgelegd. In de vroege Middeleeuwen was dat geheel anders. Zo wisten de bewoners van bijvoorbeeld Londen weliswaar dat Parijs bestond, maar slechts een enkeling kon vertellen hoe de reis ernaar toe feitelijk verliep.

Reizen was nog een avontuur, waarbij je afhankelijk was van informatie die je in de kloosters en de herbergen kreeg over de etappe van de volgende dag. De geografische eenheid die we op enig moment 'Europa' zijn gaan noemen, was in het voorstellingsleven van de reizigers een mistige wolk, waarin hier en daar een min of meer duidelijke plek oplichtte.

Een van de eersten die een duidelijk beeld had van Europa, dat toen echter nog niet zo werd genoemd, was de Frankenkoning Karel de Grote. Hij pleegde met zijn hofhouding rond te reizen en al reizend te regeren. Pas toen hij een netwerk van vertrouwelingen had opgebouwd, namen zijn reizen af en verbleef hij meer en meer in zijn residentie te Aken. Hij wordt door historici beschouwd als de 'Vader van Europa', doordat hij de eerste was die Europa intuïtief waarnam. Hij zag dat de verscheidene volkeren op een hoger en nog volkomen bovenbewust niveau een gemeenschappelijke missie hadden.

Karel de Grote meende dat de volkeren elkaar moesten leren kennen en een uitwisseling aangaan, om tot dit hogere besef te komen. Het 'openen' van de geografie van Europa was daartoe een beslissende opgave, waarmee hij zich dan ook intensief bezighield. Zo legde hij wegen aan, liet herbergen inrichten, bouwde meer dan tweehonderd boerderijen uit tot regionale residenties waar hij met zijn hofhouding kon verblijven, en verzorgde een netwerk van contactpersonen, ambtenaren en koeriers.

Karel de Grote was een voorbeeldig 'netwerker' en in dit opzicht moet ook de legende worden begrepen waarin wordt verteld dat hij in een visioen zag dat vanuit alle plaatsen in Europa de weg naar Santiago de Compostella ('sterrenveld') moest worden ingericht. Het is de verdienste van Manfred Schmidt-Brabant geweest dat dit gegeven in samenhang met de eenwording van Europa, een onderwerp dat ons juist in de huidige tijd sterk bezighoudt, in het licht is getreden.

Interessant is dat de vlag van Europa onder meer op de Jakobsweg teruggaat. Het zijn de kerken geweest die de politici hebben voorgesteld de twaalf sterren te kiezen, omdat de Jakobsweg in het verleden een samenbindende factor is geweest. Sinds enkele jaren poogt de Europese Unie de vele Jakobswegen uit de vergetelheid te halen, door langs de bermen borden te plaatsen die eraan herinneren.

Drie oerwegen

De Jakobsweg, zo beschrijft Schmidt-Brabant, was een van de drie grote sterrenwegen die over Europa liggen. Met elk van die drie wegen waren geheimen, of misschien beter gezegd 'vraagstellingen' verbonden, die ooit in het landschap van Europa waren getoverd. De drie vraagstellingen samen, mits bewust door individuen ervaren, leiden tot het organisme van de volkeren dat het wezen van Europa in zich kan opnemen en op aarde kan verwerkelijken.

Het ontstaan van de drie sterrenwegen gaat terug tot het legendarische Atlantis. De Jakobsweg heeft als punt van concentratie het zuidelijke Santiago aan de Atlantische kust, dat in oeroude tijden een Atlantische kolonie moet zijn geweest. Met deze zuidelijke sterrenweg hangt - aldus Schmidt-Brabant - de vraag samen naar het wezen van de mens. De volkeren die opbloeden in de sfeer van de zuidelijke weg, leefden - aanvankelijk onbewust, maar gaandeweg steeds bewuster - met de vraag wat de eigenlijke plaats van de mens in het grote geheel van de schepping is.

Vanuit het Atlantische perspectief moet de zuidelijke weg, die zich over heel Europa vertakt, in omgekeerde richting worden gedacht, dus niet als eindigend in Santiago, maar er beginnend. Met name de zuidelijke culturen, zoals eerst Griekenland en later Italië, kunnen worden gezien als representanten ervan. Dit klopt ook, want als ergens de vraag naar het wezen van de mens is gesteld, dan is dat in de Griekse filosofie, in het vroege christelijke denken in Rome, in de scholastiek en uiteraard in het humanisme van de Renaissance.

En ook stemt dit overeen met het einddoel van de Jakobsweg zelf, die immers het graf van Jakobus betreft, de apostel waarvan werd gezegd dat hij de 'mensenbroeder' van Christus was. (Ook in uiterlijk opzicht zou Jakobus sterk op Christus hebben geleken.)

De noordelijke sterrenweg heeft als ijkpunt Ierland, ook een Atlantische buitenpost. De invloedssfeer van deze weg is gemakkelijk te herkennen: hij loopt via het Nederlandse en Duitse Friesland over Denemarken naar het hogere noorden, tot over de grens van Finland tot in Rusland. Deze weg moet samenhangen met het mythologische Hyperborea, waarvan in oude verhalen wordt verteld dat het de zonnekrachten van het oude Atlantis voor een toekomstige tijd 'bewaart'.

Met deze sterrenweg is de vraag naar de betekenis van de substantie verbonden. Wat is de samenhang tussen het menselijke bewustzijn en de hem omringende wereld van de substanties, zoals die zich uitdrukt in de natuur? In feite is dit spiritueel gesproken een vraag waartoe mensen nog maar nauwelijks toegang hebben. Het is een toekomstvraag, die echter pril al aan de orde is in de vraagstellingen met betrekking tot onder meer genemanipulatie.

De derde weg ligt in het midden van Europa en heeft als Atlantisch beginpunt het gebied dat Tintagel, Stonehenge en Bretagne omvat. Ook deze weg is gemakkelijk te herkennen: zij loopt van het uiterste zuidwesten van Engeland, via Frankrijk over Duitsland naar het midden van Europa, met als gouden lichtpunt Praag. Interessant is dat deze weg samenhangt met de vraag naar de betekenis van de gemeenschap. Het is niet overdreven te zeggen dat deze vraag naar het paradoxale verband tussen individu en collectiviteit de meer recente geschiedenis van Europa sterk heeft bepaald, vanaf het begin van de twintigste eeuw. Beide wereldoorlogen zijn tot deze vraagstelling terug te voeren.

De mensheid heeft een dromende verhouding tot deze vraag, wat zichtbaar wordt in hooggestemde idealen en gruwelijke nachtmerries, die gelijk opgaan met elkaar. Op elk niveau van het leven wordt met deze vraag geworsteld: in private relaties, werkverbanden, lokale en nationale politieke structuren, de Europese Unie en de wereld als geheel. Het is een vraag waar we langzaam maar zeker voor wakker worden.

Hoe hangen de drie wegen met het oude Atlantis samen en waarom worden ze sterrenwegen genoemd? Om deze vragen te beantwoorden, is enige praktische fantasie nodig. In het oude Atlantis wisten ingewijden dat er in de toekomst een cultuur zou komen die als opgave had de mens los te maken van de goddelijke wereld en hem spiritueel gesproken in zijn eigen schoenen te plaatsen. Daartoe moest de mens eerst op aarde

landen en thuis raken in de fysieke verhoudingen. Was dat eenmaal gebeurd, dan zou nog in dezelfde cultuur de weg naar boven weer moeten worden gevonden, echter op basis van individuele vrijheid. Dit inzicht leefde in de Atlantische zonnemysteriën, die werden geleid door Manoe.

De mens zou dus vanuit het etherische bewustzijn, dat zich onder andere kenmerkt door mythologische beelden, onderduiken in het zogenoemde fysieke voorwerpsbewustzijn, om van daaruit op eigen wakkere kracht de weg naar het etherische weer terug te vinden. Een vroege exponent van deze cultuur was de Griekse reiziger Odysseus.

Toen de Atlantische cultuur indertijd over haar hoogtepunt heen dreigde te geraken, werden door de ingewijden van de toenmalige mysteriën op het Europese vasteland kolonies ingericht. Interessant is dat enkele van die kolonies tegenwoordig sociale en politieke brandhaarden zijn, zoals Ierland en Baskenland. Vanuit deze kolonies werd het toekomstige Europa voorbereid, wat behalve de inrichting van mysterieplaatsen, zoals op het eiland Iona voor de Schotse westkust, bij Stonehenge en in Bretagne, ook inhield dat door de toenmalige ingewijden in de etherische sfeer van de verscheidene landschappen heel bepaalde idealistische stemmingen werden 'ingezongen'.

Met die stemmingen waren beelden verbonden, die wij legenden noemen. Zo is de stemming in Ierland die van de weemoed en het beeld dat erbij hoort, is dat van een verloren gegaan gouden rijk, dat voorgoed achter de horizon ligt. De ondergaande zon is de opvlammende, maar ook steeds weer uitdovende schone herinnering aan het verdwenen rijk. Op een hoge westelijke klif staan, kijken naar de ondergaande zon en zingend woorden geven aan de weemoed in het hart: dit is nog steeds het grondbeeld van de Ierse dichtkunst en muziek.

Niet voor niets is de harp het symbool van Ierland en tegelijk het logo van de melancholieke Guinness, die er zo succesvol wordt gebrouwen. En niet voor niets worden de Ierse voetbalteams in de hele wereld bewonderd en gevreesd door hun hartstochtelijke spel, dat niet zelden ondergaat in opvlammende schoonheid. Ook is het bepaald geen wonder dat uitgerekend Ierland zoveel beroemde rockbands en -zangers voortbrengt. Vanuit de Atlantische kolonies werden door de ingewijden in de landschappen en de daartoe behorende etherische velden 'sterrenwegen' geprojecteerd. Het ging daarbij om kwaliteiten die aan de hemel werden afgelezen, aan de sterren en de planeten. In feite werd Europa op die manier als een - toen nog geheel slapend - organisme geschapen, waarbij het aangrijpingspunt aanvankelijk in de geografie lag. Europa ontstond, met de drieledige indeling die nog steeds kenmerkend is voor dit werelddeel: het zuiden, het midden en het noorden. Met deze drie gebieden werden de 'werkvragen' verbonden, die hierboven zijn beschreven.

Karel de Grote

Aanvankelijk bestond Europa uit een onoverzichtelijke lappendeken van volkeren, die dromend leefden in de stemmingen en beelden die samenhangen met de sterrenwegen: Franken, Saksen, Kelten, Friezen, Batavieren, enzovoort. In een recent verschenen studie naar de betekenis van Karel de Grote wordt beschreven hoe de volkeren elk hun eigen cultuur hadden en min of meer onafhankelijk van elkaar leefden. En waar zij noodgedwongen met elkaar te maken kregen, ontstond niet zelden oorlog.

Karel de Grote bracht in navolging van zijn vader Pepijn het principe van de diplomatie, of eenvoudiger gezegd: van de bewuste ontmoeting. Hijzelf was een Frank, vermoedelijk geboren in het stadje Düren, niet ver van Aken. Maar eigenlijk was hij de eerste Europeaan, die werd geleid door een visioen dat het Frankendom oversteeg en dat de toekomstige missie van Europa betrof. Hij was in dit opzicht overigens geen heilige. Met name met de Saksen kon hij moeilijk overweg, wat ertoe leidde dat hij de belangrijkste heilige plaats van dit volk, de Externsteine bij Paderborn, meende te moeten vernietigen. Volgens Rudolf Steiner was Karel de Grote een 'hoge Indische adept' - misschien kunnen we zeggen: een leerling van Manoe? - wat mag blijken uit het feit dat hij in staat was het nog slapende organisme van Europa, geprojecteerd door de ingewijden van Atlantis, waar

te nemen en tot werkelijkheid te wekken. Hij behoorde tot de eerste mensen die de missie van Europa opnamen in hun bewustzijn en er een individuele verhouding toe kregen. Hij is nog steeds een voorbeeld van modern burgerschap. Met Karel de Grote begon het wezen van Europa in het doen en laten van individuele mensen te leven, en niet meer alleen in de volkeren.

En dat is precies de missie van Europa in de wereld: het individu te begrijpen als een autonome geestelijke identiteit, die de grondsteen vormt voor een gemeenschap die uit vrijheid ontstaat. Deze innerlijke wakkere houding wordt prachtig tot uitdrukking gebracht in het grote standbeeld van Karel de Grote in Parijs, schuin tegenover de Nôtre Dame. Hij zit daar hoog te paard en blikte in een toekomst, die zo wijd is, dat het hele verleden erin past.

Een nieuw avontuur

Inmiddels zijn wij vijftienhonderd jaar verder en ligt het dieptepunt van de Europese cultuur achter ons. Wij zijn in onze fysieke schoenen terechtgekomen, wat zich onder meer uitdrukt in het feit dat de geografie van het grootste deel van de wereld ons tot in de kleinste details bekend is. De aarde is voorwerp geworden, en de invoering van de euro kan worden gezien als de laatste noodzakelijke 'aardse' logistieke maatregel.

Maar al meer dan honderd jaar ligt de weg naar boven, naar de geestelijke wereld die we indertijd moesten verlaten, open. Die wereld is echter met fysieke middelen niet te bereiken. We kunnen reizen wat we willen, maar als er niet iets in ons gebeurt, in ons bewustzijn, zullen we geen deel hebben aan het nieuwe avontuur. Ik kom hier straks nog op terug.

Het is opvallend dat er de laatste tientallen jaren een grote belangstelling is ontstaan voor het geheimzinnige verleden van Europa en de rest van de wereld. We zijn, veelal onbewust, op zoek naar de spirituele oorsprongen van onze cultuur en reizen tijdens onze vakanties van mysterieplaats naar mysterieplaats. Volgens Manfred Schmidt-Brabant hangt dit samen met het feit dat langzaam maar zeker in onze zielen de herinneringen aan vorige incarnaties opstijgen en dat we niet anders kunnen dan ons daarmee bezighouden. Dit is inderdaad aannemelijk, vooral als we de inhoud van een boek van Heten Wilkens ter harte nemen, waarin wordt beschreven dat de weg naar de toekomst bestaat uit het omvormen van het verleden. Esoterisch gesproken is het verleden niet een dichtgeklapt boek, maar een werkelijkheid die zich in het heden voortdurend aandient, echter met het doel te worden getransformeerd. En dit transformeren is een bewustzijnskwesie, een wakkere activiteit in ons, die voor alles bestaat uit het aangaan van een persoonlijke betrekking met wat zich uit het verleden aandient. Het verleden is ons karma.

Alle inrichtingen uit het verleden komen als nieuwe vraagstelling op ons af. Dit geldt voor de oude mysterieplaatsen, voor de oude culturen en ook voor de oude sterrenwegen. Zij willen door ons bewuste denken gezien worden en door ons vrije handelen omgevormd worden, eigenlijk verlost worden van de vorm en de bestemming die de goden ooit hebben bepaald. Zij willen door het punt van de vrijheid gaan, wat ligt in het menselijke bewustzijn. Dit gaat uiteraard stapje voor stapje en in dit opzicht liggen er nog lange sterrenwegen voor ons.

Maar het verleden kan gemakkelijk uit de weg worden gegaan, juist ook door ons rusteloze reizen. Een bezoek aan Tintagel, de Externsteine of Santiago de Compostella kan een diepe behoefte in ons ogenschijnlijk bevredigen en een spanning in ons wegnemen die we eigenlijk nodig hebben om door te dringen tot het wezenlijke. We zijn nu eenmaal consumenten geworden en menen dat we koning Arthur kunnen ontmoeten tegen betaling van 700 euro aan een reisbureau.

Er zijn echter nog ernstiger schaduwzijden, die niet ongenoemd mogen blijven. De angst voor het etherische - en daarmee het sociale leven - drukt zich uit in een willen vasthouden aan de oude principes van hiërarchie, geografie en nationalisme. Zo zijn de Externsteine een geliefd oord voor de neonazi's in Duitsland, die er een symbool in zien

voor een groots verleden, dat antisociale privileges in het heden moet rechtvaardigen. Spiritueel gesproken bevinden de Externsteine zich echter allang niet meer in Duitsland, maar in de etherische wereld en daarmee voor alles in het sociale leven.

Etherisch mensenwerk

Waaruit bestaat het nieuwe 'Europese' avontuur? Welke reizen kunnen we maken om de wegen naar de geestelijke wereld te vinden? Hoe zijn de geografisch bepaalde sterrenwegen om te vormen tot sterrenwegen in geestelijke zin?

Ik kan deze vragen uiteraard maar heel gedeeltelijk beantwoorden, omdat ik als veel anderen nog niet thuis ben in de etherische wereld. Wij bevinden ons in die werkelijkheid op dezelfde manier als in de vroege middeleeuwen de pelgrims in de fysieke. Ook wij hebben het gevoel ons 'in een wolk' te bevinden, waar hier en daar 'wegen, kapellen en steden' opduiken. En ook wij zijn afhankelijk van ontmoetingen met mensen die ons iets kunnen vertellen over de route van de volgende dag.

Een paar algemene aspecten zijn echter duidelijk. De eerste is dat de 'omgekeerde' sterrenwegen, die vanuit de aarde opstijgen naar de hemel, niet fysiek en dus ook niet geografisch zijn bepaald. Zij zijn niet gebonden aan de wetmatigheden van ruimte en tijd en brengen de aarde terug naar de sterren. Waar de oude sterrenwegen onze ogen openen voor fysieke verhoudingen, hangen de nieuwe samen met processen. Zo zijn bijvoorbeeld de omgevormde Externsteine op te vatten als processen tussen mensen, processen dus in het sociale leven. Een intrigerende vraag is welk proces dat kan zijn. Het tweede is dat de nieuwe sterrenwegen niet vooraf zijn vastgelegd, niet door goden en niet door ingewijden. De nieuwe sterrenwegen ontstaan in de handelingen van mensen. Steeds als iemand iets nieuws doet, vanuit zichzelf en daarmee uit vrijheid, ontstaat een nieuw weggetje, dat vervolgens ook door anderen kan worden bewandeld. De nieuwe sterrenwegen zijn mensenwerk, in de diepste betekenis van het woord.

Het derde aspect is dat de nieuwe sterrenwegen een algemeen menselijk karakter hebben en niet meer georiënteerd zijn op specifieke eigenschappen, zoals die van een volk, een geslacht, sociale status of een beroep. Op de nieuwe sterrenwegen zijn alle mensen gelijk aan elkaar, zoekende pelgrims dus, die vertrouwen op de typisch menselijke vermogens: het autonoom kunnen denken, het kunnen liefhebben en het creatief kunnen handelen uit vrijheid.

Het vierde algemene aspect ten slotte is dat de sterrenwegen door de harten van mensen lopen. De etherische substantie waarmee de sterrenwegen worden aangelegd, komt uit het menselijk hart. Voor het imaginatieve waarnemen - en dus ook zoals de engelen het zien - verschijnt een sterrenweg als een levendig en kleurrijk web van verbindingen tussen menselijke harten, een heen en weer stromen van energieën en inspiraties, vergelijkbaar met een zomerweide vol bloemen waarover bijen brommen. Om deze reden kan ook van 'sociale' sterrenwegen worden gesproken.

Vanuit de fysieke wereld ziet een sterrenweg eruit als een 'netwerk in de civil society' of een 'christelijke infrastructuur', zoals Bernard Lievegoed het noemde. In een gesprek bracht Lievegoed het karakter ervan ooit kort en bondig als volgt onder woorden: 'Het gaat erom dat je elkaar weet te vinden, ook als de telefoon niet meer werkt. Bereid je op die situatie voor.'

Dit laatste aspect betekent ook dat we ophouden onze ziel en zieligheid in de handen van specialisten en instellingen te leggen. Het gaat niet om instituten, maar om mensen (die zich uiteraard in instituten kunnen bevinden). Als je met een probleem wordt geconfronteerd, volstaat het niet meer te zeggen: nou ja, daar hebben we overheidsinstellingen voor, ik heb er verder niets mee te maken...

Kort geleden gebeurde het volgende. Een groep van ouders met gehandicapte kinderen stond op een wachtlijst van een instelling. Door die wachtlijst leerden zij elkaar kennen en besloten toen zelf actie te ondernemen voor hun kinderen. Zij namen zelf de verantwoordelijkheid en vertrouwden op elkaars intenties en vaardigheden.

Bouwplaatsen

De nieuwe sterrenwegen bevinden zich in de etherische wereld. Hoe die nieuwe wegen te openen, of aan te leggen? Zoals op elke bouwplaats, gaat het hierbij om een rijk palet van werkzaamheden, die ook feitelijk en overal worden uitgevoerd, als je er tenminste oog voor hebt. Ik noem er een aantal, zonder die uit te diepen.

1. Er worden een hoop individuele klussen geklaard. In de kern gaat het er daarbij om dat persoonlijke kwetsuren worden omgezet in 'objectieve' maatschappelijke bezigheden. In moderne biografieën komen wonden aan de oppervlakte (Joseph Beuys: 'Laat je wonden zien'), die aan de ene kant de persoonlijke ontwikkeling kunnen bedreigen, maar aan de andere kant juist een kans zijn een echt persoonlijke verbinding met een maatschappelijk vraagstuk te krijgen en nieuwe spirituele vaardigheden te ontwikkelen. De eigen levensloop wordt door een crisis in het teken van een lotsprobleem geplaatst, dat het persoonlijke overstijgt. Meer en meer wordt duidelijk dat inwijding zich in het dagelijkse leven voltrekt.
2. Er worden 'binnenruimtes' ingericht, of zoals Rainer Maria Rilke het noemde: een 'Weltinnenraum'. Dit is voor een belangrijk deel zuiver innerlijk werk, dat er aan de buitenkant weinig spectaculair uitziet. Een voorbeeld is wat mij betreft het innerlijk werken aan de *Grondsteenspreuk* van Rudolf Steiner, dat uiterlijk gesproken een tekst is, een gedicht zo je wilt, maar innerlijk een reële etherische ruimte, die kan worden betreden en waar het onderzoek naar de drie vragen kan worden gedaan die eerder in dit artikel werden genoemd. (De *Grondsteenspreuk* is - net als het eerste en het tweede Goetheanum - een voorbeeld van het oplossen van fysieke verhoudingen en het inrichten van etherische ruimten.)
3. De kunst van de ontmoeting wordt beoefend. Zodra mensen hun functionele jasjes uitdoen en achter hun bureau vandaan komen, ontstaan ontmoetingen die gebaseerd zijn op menselijke verhoudingen. Iedere ontmoeting wordt op die manier een onbevangen onderzoek zonder dwingende verwachtingen vooraf, dat kan leiden tot het openen van een sterrenpaadje. Het gaat daarbij steeds om dezelfde vragen. Wie is de ander? Hoe leer ik mijzelf via de ander kennen? En wat leeft tussen mij en de ander? Wat wil daar ontstaan?
In dit opzicht valt op te merken dat het in ontmoetingen in de huidige tijd steeds belangrijker wordt het bovenpersoonlijke waar te nemen. Meestal zien wij ontmoetingen uitsluitend als persoonlijke aangelegenheden, inclusief de problemen die zich daarbij voordoen. Veel mogelijkheden tussen mensen lopen vast in eindeloos psychologiseren. Er zijn echter ook karmische spanningen die niet louter individueel zijn bepaald, maar die bijvoorbeeld samenhangen met mysteriestromen. Iemand die ooit ingewijd was in de Keltische mysteriën, heeft bepaalde problemen met het begrijpen van iemand die onbewust in zijn ziel een ervaring met zich meedraagt uit de tempel in Efeze.
4. De spanning tussen ideaal en werkelijkheid wordt uitgehouden, wat feitelijk inhoudt dat teleurstellingen worden aanvaard. Sterrenwegen bewandelen zonder teleurstellingen te accepteren, gaat niet. We hebben op dit punt te maken met een interessante paradox. Aan de ene kant is het niet mogelijk onbekend terrein te betreden, zonder ons daarvan een voorstelling te maken. Aan de andere kant kunnen we ons echter in principe geen juiste voorstellingen vooraf vormen, eenvoudig doordat het nog onbekend terrein is.
Het is een paradoxale waarheid: zonder de euforische moed tot het volgen van voorstellingen die later illusies kunnen blijken te zijn, komen we niet op gang. Het vraagt er dan echter om op het juiste moment te erkennen dat de voorstellingen 'inmiddels' niet meer reëel zijn. Tot het uithouden van de spanning tussen ideaal en werkelijkheid hoort ook het verdragen van de eeuwige gelijkhebbers, die menen anderen voor illusies te moeten waarschuwen, maar zelf niet van hun stoelen af te branden zijn.
5. Er wordt gewerkt aan nieuwe politieke structuren. Ik doel nu niet in de eerste plaats

op hetgeen in Brussel wordt gepoogd, al behoort ook dat ertoe, maar op activiteiten van individuele burgers die erop gericht zijn de politiek te verlossen van de benauwdheden die het gevolg zijn van de vastgelopen partijdemocratie. In bewegingen als die van de 'directe democratie' leeft een streven naar een wereld van vrije burgers, die hun handelen baseren op de eigen verantwoordelijkheid en creativiteit. Hetzelfde geldt voor wat (ten onrechte) de anti-globaliseringsbeweging wordt genoemd.

6. De spanning tussen de fysieke en de etherische werkelijkheid wordt onderzocht. In dit opzicht bevinden we ons in braak land. De fysieke werkelijkheid wordt bepaald door voorwerpen en vast omliggende begrippen, zoals functies, organisaties, kantoren, telefoonnummers... Het oerfenomeen in de etherische wereld is daaraan tegengesteld en kan met het vloeiende begrip metamorfose worden aangeduid. In de etherische wereld gaat het om een aanhoudend proces van dood en opstanding. Het pendelen tussen beide gebieden, tussen bijvoorbeeld het begrip 'netwerk' en het begrip 'sterrenweg', vraagt in de praktijk van het leven om een voortdurende wakkerheid. Op het moment dat een netwerk een vast instituut wordt, is het spirituele leven alweer verdwenen. Tegelijk echter vragen de fysieke verhoudingen om zichtbare ijkpunten. Zonder een 'huis' gaat het niet. Mensen die actief zijn in netwerken, zoals de Netwerkbours en Adventura, weten uit ervaring dat het leven voortdurend vraagt om het moedig opbouwen en vervolgens even moedig afbouwen van voorstellingen en sociale inrichtingen. Geboorte- en stervensbegeleiding zijn twee belangrijke kwaliteiten op de sterrenwegen.

Europa nu

Tot slot nog een paar opmerkingen om misverstanden te voorkomen. Uiteraard bestaat ook tegenwoordig nog een verband tussen landschappelijke kenmerken en etherische kwaliteiten. Ik heb alleen willen betogen dat de nieuwe sterrenwegen zich in de etherische wereld bevinden en dat het aanleggen ervan principieel om een niet-fysieke activiteit vraagt.

De drie sterrenwegen, die zijn geprojecteerd in het landschap van Europa, maken in dit opzicht duidelijk dat we ons in een langdurige overgangsfase bevinden. Van de zuidelijke kan mijns inziens worden gezegd dat hij vrijwel geheel is losgemaakt van de geografie, en wel omdat de vraag die ermee is verbonden in individuele burgers tot bewustzijn is gekomen. De esoterische wetmatigheid is immers deze: wat opbloeit in het bewustzijn van mensen, wordt bevrijd van de fysieke wereld.

Met de noordelijke sterrenweg is het geheel anders, doordat de vraag die daarmee is verbonden nog 'slaapt'. En dat betekent dat de verbinding met de geografie nog relatief sterk is. Zoals de zuidelijke weg heeft geleid tot een wakkere cultuur, met als belangrijke tussenstations de Griekse filosofie, de scholastiek en de Renaissance, zo ligt de noordelijke vraag voor het grootste deel nog in de schoot der goden verborgen. Het is wat dit betreft overigens opmerkelijk dat Rudolf Steiner voorspelde dat er ooit in de toekomst rond de Oostzee een cultuur zal ontstaan, net zoals er ooit een cultuur was rond de Middellandse Zee, die dan het actieve centrum van Europa zal vormen.

Het midden van Europa droomt nog en bevindt zich dus tussen waken en slapen. Om die reden ligt de eigenlijke vraagstelling op dit moment op het gebied van de gemeenschapsvorming. Steeds als individuele burgers zich bewust worden van deze vraag en samen met anderen pogen er werkelijk mee te leven, met alle worstelingen die erbij horen, wordt de sterrenweg van het midden losgemaakt van de geografie en omgevormd tot een weg in het etherische.

De consequentie van dit alles is dat Europa niet meer als een eenduidige geografische eenheid valt op te vatten, maar als een 'wezen' dat zich vrijmaakt en zich inmiddels overal in de wereld thuis kan voelen. Eveneens het omgekeerde is het geval: ook de andere continenten zijn bezig zich van de geografie te bevrijden. De migratiegolf, die in grote gedeelten van de wereld al langere tijd gaande is, kan worden opgevat als het uiterlijke

teken daarvan. De mensen brengen de wereld overal in de wereld.
De sociale opgave die daarmee samenhangt, is precies de opgave die de aanleg van de nieuwe sterrenwegen ons stelt.

Van 4 tot en met 7 april wordt in Aken een internationale 'Adventura-netwerk' conferentie gehouden, waarin het openen van sociale sterrenwegen wordt beoefend.

Informatie: Adventura secretariaat, Ahornstraat 9, 3203 VA Spijkenisse, tel. 0181-616849,

e-mail: adventura@tekst-uitleg.demon.nl.

Voor dit artikel gebruikte literatuur:

- Manfred Schmidt-Brabant, *Sterrenwegen*, Verlag am Goetheanum 1996. Zie ook: Manfred Schmidt-Brabant en Virginia Sease, *Compostela, Sterrenwege alter und neuer Mysterienstätten*, Verlag am Goetheanum 1999.
- Dieter Hägermann, *Karl der Grosse, Herrscher des Abendlandes*, Propyläen Verlag 2000.
- Rudolf Steiner, *Aus den Inhalten der esoterischen Stunden*, Rudolf Steiner Verlag 1995 (GA 299-1), o.a. pag. 507.
- Heten Wilkens, *Das wiedergefundene Wort, Zur Mysterienkultur der Gegenwart*, Verlag Freies Geistesleben 1990.
- Bernard Lievegoed, *Door het oog van de naald*, Uitgeverij Vrij Geestesleven 1991.
- Hans Mändl, *Vom Geist des Nordens*, Mellinger Verlag 1991.

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 49, februari 2002

© Antroposofische Vereniging in Nederland

www.antroposofie.nl